

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Κ. ΡΟΝΤΟΣ - Γ. ΜΑΚΡΗΣ

Είναι γεγονός ότι η μεταναστευτική κίνηση των Ελλήνων προς τις Η.Π.Α. έχει ήδη διαγράψει μια μακρά ιστορία διάρκειας μεγαλύτερης από ένα αιώνα. Από τη στιγμή που γύρω στο 1880 οι πρώτοι Έλληνες εγκατέλειπαν την ιδιαίτερη πατρίδα τους για να εγκατασταθούν στη μακρινή αυτή χώρα, μέχρι πρόσφατα (1977), 630.000 άτομα μετακινήθηκαν προς την ίδια κατεύθυνση, δημιουργώντας αντικειμενικά μια δεύτερη πατρίδα.

Κατά τη διάρκεια του πρώτου μεταναστευτικού ρεύματος (1896-1920) μετακινήθηκαν προς τις Η.Π.Α. 363.000 άτομα ενώ 18.000 στράφηκαν προς άλλες υπερατλαντικές χώρες (Καναδά, Κούβα, Αυστραλία, Βραζιλία, κ.λ.π.).

Στη μεταπολεμική περίοδο και συγκεκριμένα στο διάστημα 1958-1976), που διαθέτουμε στοιχεία, δημιουργείται ένα δεύτερο μεταναστευτικό ρεύμα, που παρασύρει 1.124.000 Έλληνες προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και τις Η.Π.Α.

Οι μεγάλοι αυτοί αριθμοί Ελλήνων μεταναστών, αν συνδυαστούν με το σύνολο του πληθυσμού της χώρας, τόσο στην προπολεμική, όσο και στη μεταπολεμική περίοδο, μας επιτρέπουν να χαρακτηρίσουμε τη μεταναστευτική κίνηση από την Ελλάδα κυριολεκτικά ως «ρεύμα φυγής», και την δημιουργία των ελληνικών κοινοτήτων που δρουν και παράγουν έργο στο εξωτερικό ως «δεύτερη Ελλάδα».

Είναι λοιπόν εύλογο να υπάρχει μια ιδιαίτερη ευαισθησία στα θέματα που αφορούν την μετανάστευση και τους Έλληνες μετανάστες και ιδιαίτερα στη σύγχρονη δημογραφική και κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των Ελλήνων αυτών της διασποράς. Το παράδοξο όμως είναι ότι, ενώ το οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο μιας τέτοιας κίνησης δημιουργεί ένα «ποσοτικό» και «ποιοτικό» πρόβλημα με πολύπλευρες επιδράσεις, τόσο για την Ελλάδα την ίδια, όσο και για τις χώρες υποδοχής των μεταναστών, δεν εκτιμήθηκε, ούτε αναλύθηκε στο βαθμό που απαιτούσε η σοβαρότητά του.

Η «ανεκτικότητα» την οποία ουσιαστικά έδειξαν οι περισσότεροι φορείς της κοινωνικής ζωής απέναντι στο τεράστιο αυτό πρόβλημα της μαζικής μετανάστευσης, τα τελευταία 100 χρόνια, θα μπορούσε να αποδοθεί, σε τελευταία ανάλυση, στην υπερεκτίμηση των αναμενόμενων πλεονεκτημάτων μιας τέτοιας κίνησης. Πράγματι η μετανάστευση εξυπηρετούσε βραχυχρόνιους οικονομικούς σκοπούς, όπως είναι η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών της χώρας και επιπλέον απορροφούσε ένα μέρος των κοινωνικών πιέσεων που δημιουργούσε η μακροχρόνια οικονομική δυσπραγία. Η επιλογή όμως αυτή, ενώ δεν έλυσε, μακροχρόνια, τα οικονομικά προβλήματα, δημιούργησε ένα οξύτατο δημογραφικό και κοινωνικοοικονομικό πρόβλημα στη χώρα, απέναντι στο οποίο βρισκόμαστε σήμερα.

Αντίθετα, η εισροή φτηνού, και χωρίς διαπραγματευτικές

δυνατότητες, εργατικού δυναμικού, αποδείχθηκε ότι είχε ιδιαίτερα ευνοϊκές επιδράσεις στις χώρες υποδοχής των μεταναστών, που ενδιαφέρονταν, όπως ήταν φυσικό, για τη διαμόρφωση και στη συνέχεια, διατήρηση του «οικονομικού τους θαύματος». Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επίτευξη του οικονομικού αυτού «θαύματος» συντελέστηκε με τη συμμετοχή και εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης των ξένων εργατών-μεταναστών.

Προχωρώντας στη σκιαγράφηση των κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών της ελληνικής κοινότητας που ζει σήμερα στις Η.Π.Α. πρέπει να διευκρινίσουμε ότι, το άρθρο που ακολουθεί δεν έχει σκοπό να καλύψει σε όλη τους την έκταση τα μεταναστευτικά θέματα και τη ζωή των Ελλήνων μεταναστών των Η.Π.Α. Κάτι τέτοιο άλλωστε θα ήταν τεχνικά αδύνατο μέσα από τα στενά πλαίσια ενός άρθρου. Απλά, αποτελώντας ένα κομμάτι μιας ευρύτερης εργασίας, θέλει, κατά πρώτο λόγο να προσεγγίσει ορισμένες βασικές παραμέτρους της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης των Ελλήνων μεταναστών που ζουν στις Η.Π.Α. και κατά δεύτερο λόγο, μέσα από τα βασικά χαρακτηριστικά της κυριότερης ελληνικής κοινότητας που δρα στο εξωτερικό, επιχειρεί να αγγίξει το τεράστιο κοινωνικό και οικονομικό πρόβλημα που δημιουργήθηκε στη χώρα μας από τη μεταναστευτική κίνηση των Ελλήνων στο εξωτερικό.

Τα μεγέθη που ακολουθούν, αναφέρονται στη λεγόμενη πρώτη γενιά μεταναστών δηλαδή, εκείνων που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και μετανάστευσαν στις Η.Π.Α., με κύρια επιδίωξη τους την ανεύρεση καλύτερων συνθηκών εργασίας, και τα πιο πρόσφατα χρόνια, μιας κοινωνικής αναγνώρισης. Τα σχετικά στοιχεία προέρχονται από την Στατιστική Υπηρεσία των Η.Π.Α. (Bureau of the Census) και συγκεντρώθηκαν κατά την τελευταία γενική απογραφή, που έγινε στη χώρα αυτή το 1980.¹

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ - ΧΡΟΝΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, οι Έλληνες που έχουν γεννηθεί στη χώρα μας και ζουν σήμερα (1980) στις Η.Π.Α. ανέρχονται σε 210.998 (πίνακας 1). Αν δε στον αριθμό αυτό προσθέσουμε και 191.882³ άτομα που έχουν γεννηθεί στις Η.Π.Α.

1. Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική επετηρίς της Ελλάδος, 1983.

2. US Department of Commerce, Bureau of the Census, Foreign - Born Immigrants, Tabulation from the 1980 US Census of Population and Housing, Tables 1-15.

3. Ο.π., Table 13.

από γονείς της πρώτης γενιάς, τότε φθάνουμε στο ιδιαίτερα σημαντικό επίπεδο των 400.000 ατόμων περίπου.

Αν τώρα στις 400 χιλ. συμπεριλάβουμε και την τρίτη γενιά μεταναστών (ενέργεια που δικαιολογείται από την ύπαρξη του ελληνικού στοιχείου στις Η.Π.Α. πάνω από ένα αιώνα), τότε έχουμε μια πληρέστερη εικόνα της δυναμικότητας (από ποσοτική άποψη) της Ελληνικής Κοινότητας των Η.Π.Α.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Έλληνες μετανάστες των Η.Π.Α., που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, κατά χρόνο μετανάστευσης και φύλο κατά το έτος 1980

Χρόνος Μετανάστευσης	Και των δύο φύλων				Γυναίκες στους 100 άνδρες
	Αριθμ.	%	Άνδρες	Γυναίκες	
1	2	3	4	5	6
Πριν το 1959	85.057	40	43.687	41.370	95
1960-64	16.564	8	8.392	8.172	97
1965-69	41.949	20	22.537	19.412	86
1970-74	40.211	19	22.659	17.552	77
1975-80	27.217	13	15.433	11.784	76
ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ	210.998	100	112.708	98.290	87

ΠΗΓΗ: U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census, Foreign-Born Immigrants Tabulations

Ενδιαφέρον παρουσιάζει να εξετάσουμε τη μεταναστευτική ροή σε συνάρτηση με το χρόνο κατά τον οποίο μετανάστευσαν στις Η.Π.Α. οι Έλληνες που ζουν σήμερα στη χώρα αυτή. Από το σύνολο των μεταναστών (ανδρών και γυναικών) ένα μεγάλο ποσοστό ύψους 40% (πίνακας 1) παρατηρούμε ότι μετανάστευσε πριν το 1959. Αναλύοντας το σημαντικό αυτό ποσοστό μεταναστών θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι ένα μέρος του περιλαμβάνει Έλληνες που μετακινήθηκαν στην προπολεμική περίοδο, στη διάρκεια του λεγόμενου πρώτου μεταναστευτικού ρεύματος.

Στοιχεία άλλωστε της Ε.Σ.Υ.Ε. αναφέρουν περίπου 10.000 άτομα που μετανάστευσαν στις Η.Π.Α. στην τρομερή εμφυλιακή και μετεμφυλιακή περίοδο 1946-50⁴. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που αποτελεί και ένδειξη της έντασης της μεταναστευτικής ροής προς τις Η.Π.Α. μεταπολεμικά, είναι η σχετικά μεγάλη συμμετοχή των μεταναστών που μετακινήθηκαν στις περιόδους 1965-69 και 1970-74 με αντίστοιχα ποσοστά συμμετοχής 20% και 19%. Αντίθετα στην τελευταία εξαετία 1975-80 παρατηρείται μια μικρότερη συμμετοχή μεταναστών (ποσοστό 13%) που μπορεί να αποδοθεί στην ύφεση της μετάστευσης μετά το 1974 (πίνακας 1).

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Αναλύοντας περισσότερο τα στοιχεία του πίνακα 1, παρατηρούμε τη μεγάλη συμμετοχή των γυναικών-μεταναστών που ζούν σήμερα στις Η.Π.Α. Πιο συγκεκριμένα από το σύνολο

των 210.998 μεταναστών οι 112.708 είναι άνδρες και οι 98.290 γυναίκες, δηλαδή στους 100 άνδρες αντιστοιχούν 87 γυναίκες-μετανάστες.

Τα πρώτα αυτά αριθμητικά στοιχεία μας εισάγουν σ' ένα δυσοίωνο πεδίο σκέψης, όπου αρχίζουν να ανιχνεύονται οι δυσμενείς συνέπειες που είχε και έχει η μετανάστευση για τη χώρα μας. Την ίδια στιγμή που ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξάνεται με πολύ βραδείς ρυθμούς (1961-71, 4,5% και 1971-81, 11%), οι γεννήσεις έχουν μειωθεί το 1982 στο απαράδεκτο όριο του 14 τοις χιλίοις και η δημογραφική γήρανση το 1981 (αναλογία ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών στους 100, ηλικίας 0-14) έχει αυξηθεί στα επικίνδυνα επίπεδα του 53,7%, πάνω από 400.000 Έλληνες (αν συμπεριλάβουμε και τη δ' και τη γ' γενιά μεταναστών ενίσχυσαν και ενισχύουν τη δημογραφική ευρωστία των Η.Π.Α. Αν στο σημείο αυτό επεκταθούμε στο σύνολο των Ελλήνων μεταναστών που ζουν και εργάζονται στο εξωτερικό μπορούμε να διαπιστώσουμε την απώλεια σε ανθρώπινο δυναμικό που προκαλείται στη χώρα μας. Μόνο στις χώρες της Ε.Ο.Κ. ζουν και εργάζονται περίπου 350.000 Έλληνες ενώ η ελληνική κοινότητα του Sidney της Αυστραλίας αριθμεί πάνω από 200.000 άτομα. Τα ενδεικτικά αυτά μεγέθη, αν αθροιστούν, δείχνουν το τεράστιο μέγεθος του προβλήματος που δημιούργησε η μετανάστευση των Ελλήνων.

Παραμένοντας στο σημείο αυτό, στις δημογραφικές συνέπειες του φαινομένου, που είναι και οι πιο υποβαθμισμένες σαν αυτόνομο πεδίο μελέτης, αναφέρουμε χαρακτηριστικά την μεγάλη συμμετοχή της μετάστευσης στη δημογραφική γήρανση,

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Έλληνες μετανάστες των Η.Π.Α., που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, σύνολο Ελλάδος και σύνολο αγροτικών και ημιαστικών περιοχών της Ελλάδος, κατά μεγάλες ομάδες ηλικιών. Αναλογία μεταναστών στους 1.000 κατοίκους Ελλάδος - στους 1.000 κατοίκους αγροτικών και ημιαστικών περιοχών Ελλάδος.

Ομάδες ηλικιών	Έλληνες μετανάστες Η.Π.Α. 1980		Πληθυσμός Ελλάδος 1981		Πληθυσμός αγροτ. & ημιαστ. περ. Ελλ. 1981		Αναλογία μεταναστών	
	Αριθμ. (χιλ.)	%	Αριθμ. (χιλ.)	%	Αριθμ. (χιλ.)	%	Στους 1000 κατ. Ελλ. 1981	Στους 1000 κατ. αγρ. και ημιαστ. περ. Ελλάδος
1	2	3	4	5	6	7	8	9
0-14	9,1	4	2307,3	24	968,3	24	4	9
15-44	101,6	48	3960,3	40	1479,2	36	26	69
45-64	54,5	26	2232,5	23	987,1	24	24	55
65 & άνω	45,8	22	1239,5	13	650,9	16	37	70
Σύνολα & αναλογίες συνόλων	211,0	100	9739,6	100	4085,5	100	22	52

ΠΗΓΗ: 1. U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census, Foreign - born immigrants tabulations.

2. Ε.Σ.Υ.Ε. Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού - κατοικιών 1981 τόμος 2.

4. Ε.Σ.Υ.Ε., ό.π.

την υπογεννητικότητα που παρουσιάζει η χώρα και την κυριολεκτική πληθυσμιακή «αποψίλωση» της ελληνικής επαρχίας.

Τα τελευταία αυτά συμπεράσματα είναι δυνατό να ενισχυθούν και από την διάκριση των Ελλήνων που ζουν στις Η.Π.Α. (μόνο α' γενιά μεταναστών) κατά μεγάλες ομάδες ηλικιών όπως φαίνονται στον πίνακα 2.

Παρατηρούμε ότι το ποσοστό του 74% που συνθέτει και την πλειοψηφία των μεταναστών αποτελείται από τις πλέον παραγωγικές ηλικίες 15-64 ετών. (στον πίνακα 2 άθροισμα ομάδων ηλικιών 15-44 και 45-64).

Η ύπαρξη επίσης 101.622 ατόμων, που εκφράζεται σε ποσοστό 48%, των ηλικιών 15-44 ετών, που θεωρούνται σαν οι ιδιαίτερα αναπαραγωγικές ηλικίες σε συνδυασμό με την ύπαρξη μεταξύ αυτών σημαντικού αριθμού γυναικών φανερώνει τις αρνητικές δυναμικές συνέπειες της μετανάστευσης για τη χώρα μας, στον βασικό τομέα της γεννητικότητας δεδομένου ότι στερείται τους φυσικούς φορείς αναπαραγωγής, όπως συνήθως θεωρούνται οι ηλικίες μεταξύ 15-44 ετών.

Δεν θα πρέπει η μικρή συμμετοχή του πληθυσμού των μεταναστών ηλικίας 0-14 ετών να μας δημιουργεί λανθασμένες εντυπώσεις. Υπενθυμίζεται για μια άλλη φορά ότι τα στοιχεία, που αναφέρονται εδώ, αφορούν κατοίκους των Η.Π.Α. που γεννήθηκαν όμως στην Ελλάδα. Τα παιδιά τους (β' και γ' γενιά μεταναστών) που γεννήθηκαν στις Η.Π.Α. θα πρέπει να προστεθούν στα παραπάνω μεγέθη.

Δεδομένου ότι τα παιδιά αυτά θα πρέπει στην πλειοψηφία τους να ανήκουν στην ομάδα ηλικιών 0-14 και 15-44 ετών ο αριθμός του ελληνικού δυναμικού που στερείται η χώρα μας στις ηλικίες αυτές πρέπει να υπολογιστεί ότι ανέρχεται σε πολύψηλότερα επίπεδα.

Ο συσχετισμός που προκύπτει μέσα από τον πίνακα 2 μας δείχνει ότι στους 1000 κατοίκους της Ελλάδας αναλογούν 22 Έλληνες της πρώτης γενιάς στις Η.Π.Α. με αρκετή αύξηση της αναλογίας στις οικονομικά παραγωγικές και στις βιολογικά αναπαραγωγικές ηλικίες.

Η περιφερειακή διάσταση του προβλήματος της μετανάστευσης φαίνεται, αν σκεφτούμε ότι η πλειοψηφία των Ελλήνων μεταναστών προέρχεται από την ελληνική επαρχία ή αλλιώς από τις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές της χώρας. Φυσικά εκτός από την εξωτερική μετανάστευση, στην αποψίλωση της ελληνικής υπαίθρου συνέβαλε και η ογκώδης, πράγματι, εσωτερική μετακίνηση προς τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας (Αθήνα - Θεσσαλονίκη κ.λ.π.). Και η συμμετοχή όμως της εξωτερικής μετανάστευσης στην απαράδεκτη αυτή κατάσταση είναι σημαντική αν αναλογιστούμε ότι στους 1000 κατοίκους των αγροτικών και ημιαστικών περιοχών της χώρας αναλογούν 52 Έλληνες κάτοικοι των Η.Π.Α. (πίνακας 2, στήλη 9), ποσοστό που στις ιδιαίτερα αναπαραγωγικές ηλικίες (15-44) ανέρχεται στο αρκετά υψηλότερο επίπεδο του 69 τοις χιλίοις. Η δυσμενής επίδραση της μετανάστευσης των Ελλήνων στα δημογραφικά μεγέθη της χώρας μας, ενισχύεται και από το γεγονός ότι, στη μεγάλη τους πλειοψηφία οι μετανάστες των Η.Π.Α. δεν φαίνεται να είναι διατεθειμένοι να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Αυτό δείχνει άλλωστε η μέχρι τώρα ελάχιστη παλινόστηση που σημειώθηκε, δεδομένου ότι στο διάστημα 1968-77 η συμμετοχή των παλινοστούντων από τις Η.Π.Α. στο σύνολο αυτών που παλινόστησαν από το εξωτερικό δεν ξεπερνά το 7%⁵. Εξ' αλλου αυτοί που παλινόστησαν από τις Η.Π.Α., στο ίδιο διάστημα δεν ξεπερνούν το 22% αυτών που μεταναστεύουν στη χώρα

αυτή, δείχνοντας έτσι ότι η ροή είναι ακόμη και πρόσφατα μονόδρομη.

Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικές απόψεις που συνηγορούν υπέρ της μελλοντικής παραμονής των Ελλήνων στις Η.Π.Α., αν μάλιστα δεν ακολουθηθεί από την Ελλάδα μια ολοκληρωμένη πολιτική παλινόστησης.

Οι Έλληνες μετανάστες μετά τα τεράστια προβλήματα που αντιμετώπισαν στις αρχές του αιώνα μας, σιγά-σιγά μπόρεσαν να εκγλιματιστούν στη νέα χώρα, ενσωματώθηκαν και η επιστροφή τους, τουλάχιστον σε μαζικό επίπεδο, θεωρείται δύσκολη δεδομένης και της τεράστιας διαφοράς στις οικονομικές συνθήκες που εξακολουθούν ακόμη να υπάρχουν σήμερα ανάμεσα στις Η.Π.Α. και την Ελλάδα, και της μεγάλης δυσκολίας μιας εκ νέου κοινωνικής ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.

Τα στοιχεία της απογραφής των Η.Π.Α. μας δείχνουν ότι στην πλειοψηφία τους οι Έλληνες μετανάστες έχουν πολιτογραφηθεί υπήκοοι των Η.Π.Α., γεγονός που αποτελεί άλλη μια ένδειξη ό,τι θεωρούν πλέον την παραμονή τους μόνιμη. Έτσι από τους 210.998 μετανάστες οι 137.208 (ποσοστό 65%) είναι πλέον υπήκοοι των Η.Π.Α., ενώ οι 73.790 (ποσοστό 35%) παραμένουν στη χώρα αυτή σαν αλλοδαποί. Μία πιο προσεκτική ματιά στην τελευταία αυτή κατηγορία μας δείχνει ότι οι περισσότεροι από τους Έλληνες, μετανάστες με ελληνική υπηκοότητα, έχουν εγκατασταθεί στη χώρα αυτή πρόσφατα. Έτσι το 67% του συνόλου των αλλοδαπών-μεταναστών μετακινήθηκαν στη δεκαετία 1970-80.

Ένα άλλο στοιχείο που συνεργεί στην μείωση της πιθανότητας παλινόστησης των Ελλήνων των Η.Π.Α. είναι η οικογενειακή τους κατάσταση, και συγκεκριμένα οι οικογενειακοί δεσμοί που έχουν αναπτύξει στη χώρα αυτή. Μεταξύ των ανδρών και γυναικών ηλικίας πάνω από 15 ετών, τα ποσοστά των παντρεμένων είναι 73% και 64% αντίστοιχα. Χαρακτηριστικό στοιχείο, μια και αναφερθήκαμε στην οικογενειακή κατάσταση των Ελλήνων μεταναστών των Η.Π.Α., είναι το χαμηλό ποσοστό των διαζευγμένων στο σύνολο των παντρεμένων (4,5% για τους άνδρες και 4,2% για τις γυναίκες) που απέχει κατά πολύ από τα Αμερικάνικα πρότυπα των κοινωνικών χαρακτηριστικών (ποσοστά διαζευγμένων 7,7% για τους άνδρες και 11% για τις γυναίκες),⁶ αποδεικνύοντας την ελληνική συντηρητική καταβολή (ποσοστά Ελλάδος 1981 1% και 2,2% αντίστοιχα).

Το επίπεδο εκπαίδευσης, σημαντικός κοινωνικός δείκτης ενός πληθυσμού, παρουσιάζεται αρκετά ικανοποιητικός για τους Έλληνες μετανάστες των Η.Π.Α. (πίνακας 3). Η ύπαρξη μόλις 12% του συνόλου που, δεν φοίτησαν καθόλου ή φοίτησαν μόνο μέχρι 4 έτη στη στοιχειώδη εκπαίδευση, ποσοστό 24% που έχουν τελειώσει τη μέση εκπαίδευση καθώς και η ύπαρξη 36.083 Ελλήνων-μεταναστών που συμπλήρωσαν τουλάχιστον 1 χρόνο σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική.

Από το επίπεδο εκπαίδευσης, όπως το περιγράψαμε παραπάνω, φαίνεται για άλλη μια φορά, ότι η στέρηση του ελληνικού αυτού στοιχείου από τη χώρα μας αποτελεί πραγματικά μιας άλλης μορφής απώλεια. Αρχικά η ύπαρξη 18.195 επιστη-

5. Ε.Σ.Υ.Ε., ό.π.

6. U.S Department of Commerce, Bureau of Census, Statistical Abstract of the United States 1981.

μόνων (ποσοστό 9,5%), μεταξύ των οποίων οπωσδήποτε βρίσκονται διακεκριμένοι επιστήμονες, τη στιγμή που η χώρα μας έχει απόλυτη ανάγκη ειδικευμένου επιστημονικού δυναμικού, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί παρά με επιείκεια σαν πλήγμα.

Από την άλλη μεριά, μια ματιά στο επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων της Ελλάδας, (αν και το σύστημα εκπαίδευσης μεταξύ Η.Π.Α. και Ελλάδος, δεν επιτρέπει απόλυτες συγκρίσεις), δείχνει ότι η χώρα μας στερείται ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέρος του ελληνικού στοιχείου. Πράγματι, παρ' ότι οι Έλληνες των Η.Π.Α. βρίσκονται σε κατώτερη θέση από τους μέσους όρους της χώρας αυτής, (πίνακας 3) οπωσδήποτε υπερέχουν σημαντικά σε σχέση με τα ελληνικά δεδομένα όπου η κατάσταση ακόμη και το 1981 εξακολουθεί να είναι απαράδεκτη. Έτσι στην Ελλάδα του 1981 το 10% του συνολικού πληθυσμού άνω των 20 ετών, αποτελούν αγράμματοι, (δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση) ενώ άλλο ένα 15% δεν τελείωσε την στοιχειώδη εκπαίδευση.

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ - ΚΛΑΔΟΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Όπως αναφέραμε στην αρχή του άρθρου οι λόγοι που οδήγησαν τους Έλληνες στην μετανάστευση ήταν κυρίως οικονομικής φύσης, άρα τα οικονομικά χαρακτηριστικά τους στη νέα τους πατρίδα και ενδιαφέρον παρουσιάζουν και συντελούν στη διαμόρφωση μιας πληρέστερης εικόνας τους.

Στο σύνολο ατόμων ηλικίας 16 ετών και άνω (200.237) οι 113.379, δηλαδή ποσοστό 57%, αποτελούν το εργατικό δυναμικό (οικονομικά ενεργό πληθυσμό) ενώ το 43% αποτελεί τον μη ενεργό πληθυσμό, ένα σημαντικά μεγάλο ποσοστό που θέλει παραπέρα ανάλυση. Ακόμη, από τον πίνακα 4, μπορούμε να

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Επίπεδο εκπαίδευσης Ελλήνων μεταναστών Η.Π.Α., που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, ηλικίας 20 ετών και άνω και συνόλου Η.Π.Α., ηλικίας 18 ετών και άνω κατά το έτος 1980.

Επίπεδο εκπαίδευσης - Έτη σπουδών συμπληρωμένα	Έλληνες μεταν. Η.Π.Α.		Σύνολο Η.Π.Α
	Αριθμ.	%	%
1	2	3	4
Σύνολο άνω των 20 ετών	192.601	100	100
Από αυτούς:			
1. Φοίτησαν στη στοιχειώδη εκπ.:			
α. 0-4 χρόνια	23.431	12	3
β. 5-8 χρόνια	64.941	34	14
2. Φοίτησαν στη μέση εκπ.:			
α. 1-3 χρόνια	21.824	11,5	16
β. 4 χρόνια	46.322	24	36
3. Φοίτησαν στην τριτοβάθμια εκπ.:			
α. 1-3 χρόνια	17.888	9	17
β. 4 και άνω χρόνια	18.195	9,5	14

ΠΗΓΗ: U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census:
1. Foreign born immigrants tabulations
2. Statistical abstract of the U.S. 1981.

διαπιστώσουμε εξ αρχής, ότι η διάρθρωση των Ελλήνων μεταναστών των Η.Π.Α. σε οικονομικά ενεργούς – μη ενεργούς διαφοροποιείται από τα εθνικά πρότυπα των Η.Π.Α., επηρεασμένη από τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Διάκριση (%) των Ελλήνων μεταναστών Η.Π.Α., που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, συνόλου Η.Π.Α. και Ελλάδος, ηλικίας 16 ετών και άνω¹, σε οικονομικά ενεργούς και μη ενεργούς - Συμμετοχή γυναικών στους μη ενεργούς.

Χώρες και Έλληνες Μετανάστες Η.Π.Α.	Οικον. Ενεργός πληθυσμός	Οικον. μη ενεργός πληθυσμός	Ποσοστό (%) γυναικών στους οικ. μη ενεργούς
Η.Π.Α.	64	36	70
Ελλ. Μεταν.			
Η.Π.Α.	57	43	68
Ελλάδα	48	52	76

ΠΗΓΗ: 1. U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census: α) Foreign - born immigrants tabulations. β) Statistical abstract of the U.S. 1981
2. Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική επετηρίς της Ελλάδος 1983.

Σημείωση: Τα στοιχεία της Ελλάδος αφορούν άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω.

Από το σύνολο των οικονομικά μη ενεργών μεταναστών το 57% αποτελούν αυτοί που ήρθαν στις Η.Π.Α. πριν το 1959 στην πλειοψηφία τους (ποσοστό 74%) ηλικίας 65 χρόνων και πάνω. Εξ' άλλου, από τον πίνακα 5, γίνεται εμφανής η μεγάλη συμμετοχή (47%) των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών στο σύνολο του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Διάκριση οικ. μη ενεργού πληθυσμού Ελλήνων μεταναστών Η.Π.Α., που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, ηλικίας άνω των 16 ετών, κατά ομάδες ηλικιών και φύλο. (%). 1980

Ομάδες ηλικιών	και των δύο φύλων	Άνδρες	Γυναίκες
16-44	35	24	40
45-64	18	13	21
65 & άνω	47	63	39
Σύνολο	100	100	100

ΠΗΓΗ: U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census, Foreign - born immigrants.

Αν και πρόκειται για συνταξιούχους οι οποίοι παραμένουν στις Η.Π.Α. μετά την αποχώρηση από την εργασία τους, επιβαρύνουν σημαντικά τον αριθμό των οικονομικά μη ενεργών.

Μια πιο προσεκτική ματιά στη διάρθρωση του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού κατά ομάδες ηλικιών φανερώνει την ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού μη ενεργών ηλικίας 16-44 ετών (30.283 άτομα ή ποσοστό 35% του συνόλου), επισημαίνοντας την ύπαρξη σπουδαστών ή φοιτητών, που κατά τεκμήριο απέχουν από την παραγωγική διαδικασία (πίνακας 5).

Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού μεταναστών που απέχουν από την παραγωγική διαδικασία οφείλεται και στην σύνθεση των μη ενεργών κατά φύλο. Στο σύνολο των μη ενεργών, το 68% (πίνακας 4) αποτελείται από γυναίκες, ηλικίας κυρίως 16-44 ετών, και 65 ετών και άνω.

Παρ' ότι η συμμετοχή των γυναικών είναι πράγματι μεγάλη, στο σύνολο του μη ενεργού πληθυσμού, μια σύγκριση με το αντίστοιχο μέγεθος της Ελλάδος αποκαλύπτει την απαγγίστρωση των Ελλήνων μεταναστών από τη συντηρητική δομή της ελληνικής κοινωνίας που θέλει τη γυναίκα έξω από την παραγωγική διαδικασία με μοναδικό τομέα «απασχόλησής της», τη φροντίδα του σπιτιού της.

Εξετάζοντας τώρα τη διάρθρωση του εργατικού δυναμικού των ελλήνων μεταναστών κατά το έτος 1980 παρατηρούμε ότι στην πλειοψηφία του αποτελείται από εργαζόμενους (ποσοστό 94%) ενώ οι άνεργοι καλύπτουν μόλις το 6%, μέγεθος που βρίσκεται κάτω από τα εθνικά επίπεδα των Η.Π.Α. (ποσοστό 7% περίπου).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Διάκριση των απασχολούμενων Ελλήνων μεταναστών Η.Π.Α., συνόλου Η.Π.Α. και Ελλάδος κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

ΚΛΑΔΟΙ	Ελλην. Μεταν. Η.Π.Α. (1980)		Η.Π.Α. ΕΛΛΑΔΑ	
	Αριθμ.	%	(1980) %	(1981) %
1. Γεωργία, Κτηνοτροφία δάση, αλιεία, θήρα	390	0,4	4	28
2. Ορυχεία	135	0,1	1	1
3. Οικοδομήσεις	7.053	7	6	9
4. Βιομηχανία - Βιοτεχνία	24.470	23	22	19
5. Μεταφορές, επικοινωνίες, κτλ.				
ηλεκτρισμός, φωταέριο, ύδρευση	3.823	4	7	8
6. Εμπόριο	44.970	42	20	13
7. Τράπεζες, ασφάλειες, και Διεκπεραιώσεις υποθέσεων	4.040	4	6	4
8. Λοιπές υπηρεσίες	19.607	18	29	15
9. Δημόσια Διοίκηση	1.612	1,5	5	
10. Δεν δήλωσαν κλάδο				3
Σύνολο	106.100	100	100	100

ΠΗΓΗ: 1. U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census: α) Foreign -born immigrants tabulations, β) Statistical abstract of the U.S. 1981.

2. Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1983.

Σημειώσεις:

1. Στον κλάδο 6 της Ελλάδος, περιλαμβάνονται και τα Ξενοδοχεία - Εστιατόρια

2. Τα στοιχεία της Ελλάδος αναφέρονται στον οικ. ενεργό πληθυσμό. Αφαιρέθηκαν όμως οι «Νέοι» που ζητούν εργασία έτσι ώστε τα στοιχεία να είναι περισσότερο συγκρίσιμα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ακόμη η διάρθρωση της απασχόλησης κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που όπως φαίνεται καθορίστηκε κύρια από τις απαιτήσεις της οικονομίας των Η.Π.Α. μια και οι μετανάστες λόγω της κατά το πλείστον αγροτικής καταγωγής τους, ήταν ανίσχυροι να επιβάλλουν «τους όρους τους» στην παραγωγική διαδικασία. Έτσι κύριο χαρακτηριστικό της κατά κλάδους απασχόλησης των Ελλήνων των Η.Π.Α. είναι η σαφής επικράτηση του δευτερογενή και τριτογενή τομέα, όπως άλλωστε συμβαίνει και στο σύνολο των Η.Π.Α., γεγονός που βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την διάρθρωσή της απασχόλησης στην Ελλάδα όπου, ακόμη και το 1981, ο πρωτογενής τομέας καταλαμβάνει περίπου το 28% του εργατικού δυναμικού.

Η διάκριση κατά κατηγορία επαγγέλματος το οποίο εξασκούν οι Έλληνες μετανάστες που εξετάζουμε, και το εγχείρημα της σύγκρισής τους με τα αντίστοιχα ελληνικά δεδομένα, από τη μια ολοκληρώνουν την εικόνα των οικονομικών χαρακτηριστικών τους, από την άλλη βοηθούν στην διαπίστωση, για άλλη μια φορά, ότι αποτελούν μία δυναμική κοινότητα αυξάνοντας έτσι τις δυσμενείς επιπτώσεις που προέρχονται από την παραμονή τους σε μία ξένη χώρα.

Κύρια χαρακτηριστικά της επαγγελματικής απασχόλησης των Ελλήνων των Η.Π.Α. (πίνακας 7) αποτελούν η αξιολογή συμμετοχή αυτών που κατέχουν διευθυντική θέση ή αποτελούν

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Διάκριση των απασχολούμενων Ελλήνων μεταναστών Η.Π.Α., που γεννήθηκαν στην Ελλάδα κατά ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες Επαγγελμάτων	Ελλην. Μεταν. Η.Π.Α. (1980)		ΕΛΛΑΔΟΣ (1981)	
	Αριθμ. (χιλ.)	%	Αριθμ. (χιλ.)	%
1	2	3	4	5
1. Διευθύνοντες και ανώτερα Διοικητικά στελέχη	15,0	14	61,6	2
2. Πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά και ελεύθερα επαγγέλματα και Τεχνικοί βοηθοί τους	9,9	9	332,3	10
3. Έμποροι Πωλητές	9,8	9	301,1	9
4. Υπάλληλοι γραφείου	6,5	6	335,7	10
5. Απασχολ. με την παροχή υπηρεσ.	26,5	25	278,0	8
6. Απασχολούμενοι με τη γεωργία, ζωοκομία κ.τ.λ.	0,5	1	973,2	28
7. Τεχνίτες και εργάτες εκτός γεωργ. - Χειριστάι μεταφ. μέσων	37,9	36	1.119,4	33
ΣΥΝΟΛΟ	106,1	100	3.401,3	100

ΠΗΓΗ: 1. U.S. Department of Commerce, Bureau of the census: α) Foreign -born immigrants tabulations, β) Statistical abstract of the U.S. 1981.

2. Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1983.

Σημείωση: Τα στοιχεία της Ελλάδος αφορούν τον οικ. ενεργό πληθυσμό, από τον οποίο αφαιρέθηκαν οι «Νέοι» άνεργοι έτσι ώστε τα στοιχεία να είναι περισσότερο συγκρίσιμα.

Επίσης αφαιρέθηκαν αυτοί που δεν μπορούν να καταταγούν σε επάγγελμα (7.182) και οι μη δηλώσαντες επάγγελμα. (46.214).

ανώτερα διοικητικά στελέχη όπως επίσης και το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους αποτελούνται από τεχνίτες και εργάτες, όπως και άτομα απασχολούμενα στην παροχή υπηρεσιών.

Θα πρέπει ακόμη να πούμε, εξετάζοντας τα οικονομικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων στις Η.Π.Α., ότι η πλειοψηφία τους (ποσοστό 84%) εργάζονται σαν μισθωτοί, ενώ οι εργαζόμενοι για λογαριασμό τους δεν ξεπερνούν το 15% του συνόλου. Κύριο επίσης χαρακτηριστικό της ανωτέρω κατάταξης αποτελεί η ύπαρξη ελάχιστου ποσοστού (1%) αυτών που εργάζονται, χωρίς μισθό, σε οικογενειακές επιχειρήσεις πράγμα που βρίσκεται σε αντίθεση με τα ισχύοντα στην Ελλάδα, όπου το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται στο 11% του συνόλου του εργατικού δυναμικού. Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά – πλειοψηφία μισθωτών και ελάχιστο ποσοστό μη αμοιβόμενων μελών οικογένειας – αποτελούν ένδειξη ύπαρξης μικρού ποσοστού συγκεκριμένης ανεργίας ή υποαπασχόλησης, χαρακτηριστικά που αποτελούν σημαντικά προβλήματα, της ελληνικής οικονομίας.

Τελειώνοντας την περιγραφή των σημαντικότερων οικονομικών χαρακτηριστικών των Ελλήνων που ζουν στις Η.Π.Α., θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το κατά κεφαλήν εισόδημά τους (άτομα σε οικογένειες με αρχηγό ή σύζυγο αρχηγού γεννηθέντα στην Ελλάδα) ανέρχεται στα 6.613 \$, ενώ το ποσοστό των οικογενειών που έχουν εισόδημα κάτω από το ελάχιστο εισόδημα διαβίωσης (όπως αυτό υπολογίζεται από τη Στατιστική Υπηρεσία των Η.Π.Α.) είναι μόλις το 8,1% του συνόλου,⁷ τη στιγμή που το αντίστοιχο ποσοστό των Η.Π.Α. σε εθνικό επίπεδο ανέρχεται σε 11,6%.

Ήδη από αυτά που εκτέθηκαν, τις οικονομικές συνέπειες από την εγκατάσταση και παραμονή στις Η.Π.Α., ακόμη και σήμερα, ενός σημαντικού μέρους του ελληνικού στοιχείου είναι εύκολο να τις διαπιστώσει κανείς.

Την ίδια στιγμή που πάνω από 400.000 Έλληνες (σύμφωνα με τα στοιχεία του U.S. Bureau of the Census) συνέβαλαν και συμβάλουν στην διατήρηση των Η.Π.Α. σαν οικονομικής υπερδύναμης, η Ελλάδα στερήθηκε και στερείται ένα μέρος από τα πιο παραγωγικά μέλη της από άποψη ηλικίας, και επαγγελματικών ικανοτήτων. Οπωσδήποτε δεν μπορεί να παραγνωρισθεί ότι στους 15.000 Έλληνες των Η.Π.Α. που κατέχουν διευθυντικές θέσεις και αποτελούν ανώτερα διευθυντικά στελέχη της οικονομικής ζωής της χώρας αυτής, ολόκληρη η Ελλάδα δεν έχει να δείξει παρά 61.000 περίπου εργαζόμενους της κατηγορίας αυτής (πίνακας 7). Επίσης δεν μπορεί να αμφισβητήσει κανείς ότι μεταξύ των 38.000 περίπου εργαζομένων στην κατηγορία τεχνίτες και εργάτες εκτός γεωργίας (πίνακας 7), υπάρχουν αρκετοί εξειδικευμένοι τεχνικοί, που θα μπορούσαν να συμβάλλουν με μια πιθανή παλινόστησή τους, στην ώθηση της ελληνικής βιομηχανίας σαν μεσαία στελέχη.

Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι βασικό επιχείρημα των υπερασπιστών της μετανάστευσης των Ελλήνων προς το εξωτερικό, ήταν η δυνατότητα αξιοποίησης των εξειδικευμένων γνώσεων, που θα αποκτούσαν, μετά την παλινόστησή τους, πράγμα που τελικά δεν έγινε (τουλάχιστον για τους μετανάστες που κινήθηκαν προς τις υπερατλαντικές χώρες).

ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δεν υπάρχει αμφιβολία, από όσα αναφέρθηκαν, ότι οι Έλληνες που ζουν και εργάζονται σήμερα στις Η.Π.Α. αποτελούν μια δυναμική και εύρωστη από πολλές απόψεις κοινότητα, γεγονός που οπωσδήποτε, μας χαροποιεί. Δεν μπορούμε όμως να παραβλέψουμε, ότι η παραμονή τους μακριά από την Ελλάδα αποτελεί πραγματικά ατυχία. Αν η μετανάστευση των ατόμων αυτών είχε σαν συνέπεια την συρρίκνωση του δημογραφικού ιστού της Ελλάδος και συνέβαλλε στην οικονομική και κοινωνική καθυστέρηση της χώρας μας, η παραμονή τους στο εξωτερικό είναι μεγαλύτερης σημασίας, δεδομένου ότι επιτείνει τις δυσμενείς αυτές συνέπειες.

Πιστεύουμε, ότι επιβάλλεται μια ολοκληρωμένη πολιτική γύρω από τα θέματα μετανάστευσης-παλινόστησης με κύριους στρατηγικούς στόχους:

α) Την παλινόστηση του ελληνικού στοιχείου του εξωτερικού, με προτεραιότητες, στις παραγωγικές ηλικίες, στους επιστήμονες και τους εργαζόμενους σε εξειδικευμένες, τεχνικής φύσης, εργασίες.

β) Την δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που από τη μια θα περιορίσουν στο ελάχιστο τη σημερινή μετανάστευση (της οποίας από το 1977 δεν γνωρίζουμε το ακριβές μέγεθος) και από την άλλη θα αποτρέψουν μια νέα μελλοντική μαζική μεταναστευτική κίνηση προς το εξωτερικό.

7. U.S Department of Commerce, Bureau of the Census, «Foreign-Born Immigrants» Table II.

